

Ondrok gödre

I. könyv (Óhaza)

1943-ban született Szajlán. Író, költő, műfordító. – Részlet az ünnepi könyvhéten megjelenő regényéből.

Október eleje volt, meleg ősz, vénasszonyok nyara. Báránnyelűk úsztak az égen, még hét ágra sütött a Nap, de már mindenfelé ökörnnyál úszott a levegőben, és megikrásodott a fény. Az erdőszéleken érett a bokorszeder, a mezsgyéken hívedett a vadkörte, a réteken nyílt a liláshalványkék őszi kikerics, az évszak legszebb virága.

István egymaga ült a bakon, és Borzsa-tetőre tartott. Szántásból jött, Külső-Pecepallagról. Volt ott egy darab földjük, nem sok, fél hold, fél napra való árpatarló. Azért is kezdte délben. De így is előbb végzett, mint számította. Mindjárt mehetett volna le a hegyről, de nem ment, hanem ellenkező irányba, Borzsa-tető felé fordította a lovakat. Nem volt ott semmi dolga, csak szeretett oda felmenni, ha a közelében járt, ott megállni, ott lenni, széjjeltékinteni, mert onnan nyílt a legszebb kilátás az egész környékre. Az apja nem örült volna neki, ha tudja, hogy ilyenmiért fárasztja a lovakat, de megtehetette, mert nyert magának némi időt. Elidőz ott egy kicsit — gondolta —, mielőtt visszamegy Siroki homokra.

Délig ő is Siroki homokon volt, kukoricaszárát vágni a többiekkel. Eleve úgy mentek oda reggel, hogy ő majd feljön Pecepallagra szántani. Ezért tették fel otthon az ekét is a kocsi-ra. Siroki homok ugyan kissé odébb van Sirok felé, Borzsa lábában, de nem nagy kerülő, csak annyi a többletút, hogy Nagykút-tól, ahol a borzsai út felágazik, tovább kell menni, aztán meg vissza. Ott is ebédelt velük a kukoricaföldön. Utána mindjárt befogott, és indult, pedig mondták neki, hogy tegye le ő is egy kicsit a fejét, de azt felelte, hogy majd pihen odamenet, a bakon. Jőcskán maradt még lábon szár, de úgy számolták, hogy estére István nélkül is bevégzik, neki csak értük kell jönnie, és hazavinnie őket meg egy rakomány tököt.

Borzsa-tető lapos, de középtájt, az út mellett, attól kissé beljebb van egy púpszerűen kiemelkedő pontja, ahonnan minden irányban akadálytalanul körbe lehet látni, és a viszonylag csekély, mindössze 351 méteres tengerszint feletti magasság ellenére úgy érezheti magát az ember, mintha a világ tetején lenne.

A tetőn az út nem ért véget, továbbvitt, le egy nyeregbe, aztán megint fel. István fölérván lehajtott róla a legelőre, megfordult a kocsival, aztán visszatért rá, lehúzódtott a szélőre, és megállította a lovakat. A lőcs végére csavarta a gyeplőszárát, és leszállt. A biztonság kedvéért az egyik kereket is megkötötte. Aztán ostorral a kezében a kis magaslat felé indult. Azon az ol-

dalon is legelő volt, elől, félkörben, le egészen a lejjebb kezdődő erdőig, de hátul, amerre az út folytatódott, csak egy darabon, mert ott átment szántókba. A szántók már nem a szajlai határhoz tartoztak. Ami abban az irányban a legelőn túl lefelé, aztán megint felfelé elterült, a széki határ részét képezte. A legelőt túl legeltetett, száraz, gyér fű borította, de friss, zöld szálak is vegyültek közé, mert nemrég eső esett, és itt-ott megfakasztotta.

István a kilátóponthoz ért. Semmi nem jelölte. Talán csak a fű volt rajta csenevészebb, kopottabb, és egy helyen kikandikált az agyagos, csupasz föld. Megállt a közepe táján. A háta mögött volt dél, előtte észak. Nagy levegőt vett, és mint szokta, ízelítőül először körbepillantott, mintegy ellenőrizte, megvan-e még a kilátás, nem zárja-e el valami, nem ment-e összébb a hegy, mialatt álltó helyében gyorsan megfordult a tengelye körül. Aztán a földre engedte az ostornyelet, és körben maga után vonva, megismételte az iménti műveletet. De most már szakaszosan, lassan, komótosan, és gondosan, aprólékosan szemügyre véve a nagyobb egységeket, elidőzve rajtuk, ízelgetve őket, mint egy ínyenc, aki, mielőtt rendesen nekilátna az evésnek, a szájába vesz az ételből egy keveset, ott tartja egy darabig, a nyelvével simogatja, babusgatja, kényezteti, ide-oda utaztatja, mielőtt lenyelné, leküldené a gyomrába.

Arccal megint észak felé állt, megint onnan kezdte. Fodor-völgy és Répási-tanya közt lekúszatta a tekintetét a széki völgybe, el Szék felett, fel a Széki-tetőre, Kővágóra, onnan át Sirokászóra, aztán vissza Kecskahát felé, Pósvárra, ahol falu volt valaha, és vár azon a kis dombfélén, amely innen is látszott. Pósvár után kissé Terpes felé kalandozott, de aztán visszatért a megkezdett irányba. Fedémes felé tartva átlendült egy magasabb hegy felett, amelynek nem tudta a nevét, és Váraszó, Lelesz mögött egy nagy, hosszú, kéklő hegyláncnál állapodott meg, amelynek szélesen futottak le erdő borította, meredek oldalai. Ennek se tudta a nevét, de kiskorában azt hitte, hogy az a Bükk, pedig az nem is arra van. Volt arra, Váraszó mellett egy erdőrészüik, és az apja mindig olyan hatalmas, hibátlan bükkfarönköket hozott onnan, hogy annak kellett lennie, mert úgy képzelte, hogy olyanok csak a Bükkben nőnek, hiszen a Bükknek a neve is bükk. Ami azon túl esett, azt már nem fürkészte, mert arra nem látszott semmi, csak kékesszürke homály.

Kelet felé elsőnek Dorongos-tetőt, Bakágot, aztán Cserespadot vette szemügyre. Majd a Bátri-völgy irányában mindentélel előtte ismeretlen magaslatok felett futtatta a tekintetét Szarvaskő felé, és csak egy nagy, szintén kéklő hegységnél állt meg, amely már valóban a Bükk volt. Aztán visszahozta, és a közeli Kavics-bérc-re irányította. Az előtte lévő Rozsnaki-völgyet, amelyben már csak a templomrom emlékeztetett a hasonló nevű eltűnt falura, nem látta, mert eltakarta előle Dorongos-tető meg Bakága, de a

többit igen. Tovább pillantva jött, ami Rozsnakon túl van, Eger irányában: Rábca-völgy, azon túl Rábca-hegy, és a többi hegy, hegy hegy után, közepesfajta hegyeknek valóságos garmada, egyik se nagyobb, mint a másik, vagy ha mégis, csak alig észrevehetően. Csak a közékük ékelt völgyek, lábuk nagysága változott. Az egyik hosszú volt, a másik rövid, az egyik mély és keskeny, a másik öblös és sekély. Ami a messzeségben a Rábcan túl eléje tárult, azt megint nem ismerte. Csak azt tudta — és a látvány ezt minduntalan megerősítette —, hogy nagy kiterjedésű, egybefüggő erdőség nyúlik el arra egészen Baktáig. Még utak se nagyon vannak abban a rengetegben. Az egyetlen az országút, amely Péterkéről a Széki-tetőn és a Bátri-völgyön keresztül Egerbe visz. Köves út, jó út, de az útonálló betyárok miatt elég veszélyes. Ő is járt már rajta többször a szüleivel, mikor az egri vásárra mentek, de szerencsére nem támadták meg őket, pedig arra már nem egy szajlait kifosztottak.

Dél felé, az úton túl, amelyen feljött, a borszai nagy völgy húzódott, ahol tavasszal pásztorkodni szokott. Most arra nézett. Azon túl Lyukva, Lyukvafő volt, lent, egészen lent a Tarna-völgy, fent, kissé visszább, már a siroki határban Békászó, Szalakma-völgy, Pap-hegy. Utána a várhegy emelkedett a siroki várral, oldalvást a két sziklaoszlop, a házasságtörő asszony és a házasságtörő ember, akiket az Úr állítólag büntetésből változtattott kővé, lent a vár alatt pedig Sirok, a falu.

Darnó a Tarna-völgy túloldalán magasodott, a közelség miatt rozsdabarnán, nem kékeszölden. Visszasiklatta a tekintetét Lyukva vonalába, és Darnót még egyszer, külön is megnézte. Az volt a kedvenc gombázó hegye, mióta a nagyanyja először magával vitte oda, de egyébként is különleges helyet foglalt el a szívében. Ott bujkált a nagyapja, mikor a világsi fegyverletétel után hazajött a háborúból, Mély-völgyben, egy titkos barlangban, amelynek azóta beomlott a bejárata. Mielőtt folytatta volna a szemlét Darnón túl, Pál-kilátón elidőzött egy kicsit. Van ott fenn, a tetőre vivő nyeregben egy hajlás, ahol egyszer olyan nagy, egészséges, zsenge zöldhátúakat talált, hogy értékben szinte a cepével vetekedtek. Aztán átlendült Sirokon túlra, a Kis-várhegyre, majd Nagy-várhegyre, onnan pedig tovább a Keleti-Mát-ra nyúlványára, amely visszafelé fokozatosan emelkedik.

István utoljára nyugat felé fordult. Ezt az égtájat szerette a legjobban. Arra feküdt Szajla, arra ment le a Nap, arra nyílt ki legjobban a táj, és arra volt a vágyott nagyvilág is, arra kellett lennie, hiszen arra látott legmesszebbre. Először önkéntelenül a felső-pecegpallagi földjüket kereste meg, ahol aznap szántott. Arra esett, ott sötétlett lent az oldalsó falban a foltja. Aztán Cser alá, Széki-patakra, majd Terpesi homokra szegezte a tekintetét. Onnan oda vitte, ahol Széki-patak a Tarnába ömlik, majd át a Tarna-völgyön, keresztben, a túloldalra, ahol Szajla van, és ráírta-

nyitotta. Először Ondrok gödrére, aztán külön-külön a Felvégre, az Alvégre, Kishalomra, Nagyhalomra, Cigány-pástra, végül a falu körüli hegyeket vette sorra. Péter-hegyet kétszer is megnézte, mert van rajta Havas felé egy kecses ívű nyereg, amely ki-mondottan gyönyörködtette a szemét. Aztán amennyire Répás-tető, Misku-tető engedte, bekukkantott a Pallagi-völgybe, majd Som-májnál átugrott a Recski-medencébe.

Éppen jókor, mert füttyült odaát, jött a vonat Szentmari felől. Csak közvetlenül a falu előtt pillantotta meg a mozdony füstjét. Nem úgy, mint mikor odaát van Recski határban, ahonnan a földjükről végig látni lehet. Nem bánta, nem úgy volt már vele, mint régen, amikor még új volt a vasút, és nem bírta a levenni a vonatról a szemét. Recsk felett vetett egy-egy pillantást Csákány-kőre, Recsken túl a Várbükkre, a Kékesre, aztán a falu mellett megkereste Nagy-kőt, amelyet mindig megcsodált a recski vásártérről, és miután meglelte, Derecske felé tartott. A falu körüli feltört, kopár tetők után tett Bodony felé egy kitérőt, de Szuhahuta tájékáról visszafordult, mert ment lefelé a Nap, és egyre jobban árnyékolta a Galya.

Visszahátrált a tekintetével a Tarna-völgybe, Terpes alá, és onnan indította újra. Először Pipis-hegy, aztán Cser-hegy következett, de nem vitte tovább Péterke felé, bár jól rálátott volna. Nem szerette ezt a falut, a fekvése, alacsony hegyei és az alatta elterülő egyhangú, nagy lapály miatt. Füzesen át visszahozta a nézését Dregolyba. A Szőlőhegy beleolvadt a környezetébe, de mintha a tókéik miatt egy árnyalattal világosabb lett volna, mint az erdő, pedig már nem érte a Nap, eltakarta előle Boha-tető. Utána Isten-hegyet célozta meg, amely magasságával uralja a környéket. Ez mindig meglepte, mert majdnem olyan magas, mint Borzsa, de közlőrl, Dregolyból vagy Dolyinából nem úgy hat. Isten-hegy után egy enyhén táguló sávban megint egyenesen előre tartott, és ily módon két részre bontotta a nyugati irányt. Bár ez már nem is annyira nyugat volt, hanem inkább északnyugat. Ezt kellett tennie, beiktatni ezt a kis eltérést, ismétlést, mert arra közben feloszlott a kékeesszürke homály, és azon a látóhatáron volt a legvilágosabb, bár nem onnan sütött a Nap. Azonosította Eperes-bércet, Vezekény mellett Som-hegyet, Kürt-tetőt. Ezek már nagyon messze estek Szajlától, de nagyjából ismerte őket. Néha arra is gombáztak. A nagyapja, míg élt, esküdött rá, hogy arra több gomba van, mint Darnóban, és ő volt az is, aki először vitte magával arrafelé. Erre ma is emlékezett. Hét-nyolc éves lehetett, de már jól bírta a sok gyaloglást. A nagyapja viszont erősen sántított, mert valami kelés volt a talpán. Annyira fájta neki, hogy egyszer leült, lehúzta a csizmáját, és kinyomta belőle a gennyet, és akkora lyuk támadt a közepén, hogy belefért volna egy kisebb fajta pöffeteg is. Zsályalevelet tett rá, mielőtt visszacsavarta a kapcáját, hogy az majd megszívja. Mikor meg megszomjaztak,

bementek vizet inni a Gyula-majorba az almás közelében, és az intéző felesége adott neki egy nagy piros almát.

Elhagyta Kürt-tetőt, Fertés-tetőt, és megállapodott. Ez volt az utolsó magaslat, amelyet még név szerint ismert. De ha ismert is volna még odább többet, akkor se tudta volna már megmondani, melyik melyik. Közben ugyanis megint lejjebb ment a Nap, tovább nyúltak az árnyékok, mindenféle párák jelentek meg a völgyekben, hajlásokban, és kékeszöldről mélykékre, majd mélyszürkére váltott a hegyek színe. És már az is megállapíthatatlanná vált, hol kezdődik az egyik, hol ér véget a másik, egy hegy-e, amelyet lát, vagy két, esetleg több hegy adódik össze és látszik egynek. Egymásra másolódott, összeolvadt minden. De egy darabig még folytatta a nézelődést Nagybátony, Salgótarján irányában. Arra még sok hegy sorakozott, nem nagyobbak, de talán nem is kisebbek, mint Borzsa, amelyen állt, ám már olyan távol, hogy a végén már azt sem lehetett eldönteni, hegyek-e még azok, vagy csak szeszélyes alakú alkonyi felhők, amelyek közben megjelentek az ég alján, és ráúsztak az eltűnőfélben lévő Napra.

Nem tanulmányozta tovább a messzeséget. Közele, biztos pontot keresett szempihentetőnek, és visszatért Isten-hegyre, ahonnan kiindulva gyorsan még egyszer végigpásztázta az égtájcikkelyt. Még egyszer szemügyre vette a kéknek, a szürkének megannyi árnyalatát öltő sok-sok csúcsot, gerincet, nyeret, tetőt. És mint mindig ilyen alkonyi órán, olyan szépnek találta az egészet, hogy megrendült tőle. Akárha valami különleges tengert látott volna, amelynek mozdulatlanul állnak tüllszerű, lehetfinom hullámai. Ez volt az érzése, neki, aki még sosem látott semmilyen tengert, viszont annál többet olvasott róla. De mint mindig, ugyanakkor bele is borzongott kissé, felállt tőle a szőr a karján, mert a látványban volt valami megmagyarázhatatlan, titokzatos, fenyegető, nem evilági.

Mennie kellett volna, felhagyni ezzel a parasztlegényhez nem illő foglalatossággal. Ehelyett ledobta a kalapját, lefeküdt, behunyta szemét, és ellazította a testét, hogy azt is átadja a névtelen, nagy-nagy jóérzésnek. Azt se bánta, hogy közben megmásszák a hangyák, poros lesz a nadrágja, és szúrja a nyakát a fűtorzsa. Percekig hevert így elnyúlva a földön, nem gondolva semmire, megfélelkezve kocsiról, lovakról, legelőről, magáról, még a kilátásról is, mintha téren és időn kívül lenne, mintha nem is létezne. Aztán kinyitotta a szemét, felült, és nagyot sóhajtott. Eszébe jutott Siroki homok, a kukoricaszár, az apja, a szerencsétlenség a gőzcséplővel, a helyzete, az elérhetetlen nagyvilág, a falu, a gazdaság, az állandó, kemény munka, a hajsza, az, hogy magányos, hogy mintha az anyja se szeretné már úgy, mint azelőtt, és Miki barátja se a régi többé, hogy Icának már jövendőbelije van, és jegyben jár vele, neki meg még szeretője sincsen, pedig jövőre már tizenhat éves lesz.

Fogta a kalapját, az ostort, felállt, lesöpörte magáról a hangyákat meg mindent, ami ráragadt, és a látvánnyal, a földöntúli tengerrel többé mit sem törődve, leszegett fejjel, szomorúan visszabandukolt a kocsizhoz, eloldotta a kerékkötő láncot, és lehajtott Siroki homokra, ahol már várták.

OLÁH ANDRÁS

szökevények

1. nélkülöd

*egyre kevesebb hely jut nekünk:
fiókjaink megtelnek a múlttal
arcunk a semmibe simul
egymás szokásaiban fuldoklunk
megkopott szeretkezéseink már
nem tudják megtörni az érdekek
szülte rend szürke monotoníáját
a bennünk sötétlő muszájt
ágyunkba temetkezik a kiüresedett tér
s csak a hiányod adna magyarázatot
— de nélkülöd azt sem tudom: mi fáj...*

2. tenyeredből

*nincs mire várni: tenyeredből
még a múlt melegét olvasom
de ránk hűlnek az éjszakák
csontos ágaikkal alamizsnát
kunyeraltnak a fák
s leltárba vesz téged is a csönd
mielőtt végleg elmennél...*

3. álmok

*álomban kiáltásokat hallok:
kihallgatom a szomszéd álmokat
meglesem az emlékek rozsdafoltjait
a kapualjak mocskának szótlan árnyait
– maradék vagyunk mi is
csak másképpen-vesztesek...
de ha fölébreszt az éjszaka neszezése
már nem indulunk világgá
mint régen a mesék legkisebb királyfija*